

Hverdag 1945

Smededreng igen;

Janteloven gjaldt stadig

Naturligt nok var der ingen overhovedet, der havde fantasi til at forestille sig, at Lille John, der altid havde kunnet løse opgaver og problemer, og som under krigen havde siddet og trøstet store voksne mænd, langt ældre end han selv, når de gik op i limningerne, grædende snot, nu var havnet i en situation, hvor han ingen muligheder havde for at finde ud af, hvad han skulle gøre med sig selv.

I mine sidste dage som «frihedskæmper» afholdtes et møde på Garderhusarkasernen. Repræsentanter fra hær og flåde tilbød ledere indenfor modstandsbevægelsen et job som officer.

Jeg kunne blive løjtnant af en slags med en hyre på 800 kr. pr. måned, logi, rene sokker og underbukser. Man stillede os en uddannelse i udsigt, også det fristede. Den megen tale om, at lige netop gutter som os, der havde kæmpet den ædle kamp, var efterlyst som mangelvare af forsvaret, prellede af på mig som vand på en gås. Mit alternativ var 48 timers beskidt arbejde som smedelærling, der måtte udføre underbetalt arbejdsmandsarbejde.

Efter at have bidt negle i nogle dage, havde jeg gjort regnskabet op; det viste, at jeg uigenkaldeligt ville være imod alt, der havde med krig at gøre, jeg havde oplevet krigen på min krop. Jeg havde fra mine drengear været imod vold og undertrykkelse, og det havde ikke ændret sig.

Helten eller rettere staklen var havnet i paradoksernes tomrum.

Han var måske for stolt til at bede om hjælp? At klynke, hjælp aldrig, det havde han fået ind med modernælken.

Måske havde han ingen, han kunne spørge?

Endelig var der vore forventninger til en fredssituation. Kunne man blot slippe for at blive buret inde, slippe for straf, burde man være glad. Flere drak sig fra sans og samling.

De af vore alkoholikere, der blev reddet, halet ind i en «normal tilværelse», blev det af andre, af folk udefra; om vi bare var slidt op, om vi var blevet forråede – kyniske – afstumpede, ved jeg ikke, for der har egentlig aldrig været tale om dårligt kammeratskab.

Kom én og bad om en vennetjeneste, så fik han den, men skyldes den fatale mangel på medmenneskelig forståelse krigen?

11 modstandsfolk begik selvmord i efterkrigsårene, de kunne ikke stå for mosten. Krise – psykologhjælp var ikke opfundet. At møde op på lærepladsen var det mindste onde, altså blev det valgt. Noget håndværksmæssigt naturtalent har jeg aldrig været. Mekanik har aldrig interesseret mig.

For mig stod tiden fra juni 1945 til september 46 stille.

Det blev en meget, meget lang periode, hvor der bare skulle trædes vande. Det var som, når en tand skal lirkes ud eller som at sidde i et bur. Uden forventninger, uden illusioner mødte jeg op, godt nok klar over, at jeg ville være interessant, og at jeg ville blive overdænget med spørgsmål.

Var det din bil? Har du kørekort? Kan du også køre på motorcykel? Får du, fik du, løn som frihedskæmper? Hvor meget? Hvad har du lavet? Har du sprunget noget i luften? Har du slået folk ihjel?

Jeg havde besluttet at holde den lavest mulige profil, men ellers prøve at svare pænt. Ingen snak i arbejdstiden, korte lokumsture, arbejdet blev passet uden svinkærinder af nogen art.

John prøvede at blive normaliseret, dvs. en dengsedreng.

Mester havde bemærket det på sin egen tvære måde, her var en effektiv, billig arbejdskraft, den skulle udnyttes. De unge svende tiltalte jeg korrekt med De, så var det op til dem, hvis tiltaleformen skulle ændres; nogen gjorde; andre nød tilsyneladende at blive placeret lidt højere end sabotøren på hønsestigens hakkeorden.

Mig generede det ikke.

Det hele var så røvhamrende kedeligt, dagene var lange som år, nogle gange havde jeg på fornemmelsen, at det store ur på væggen gik baglæns, eller at viserne stod stille.

Men som dagene går, fordamper sensationerne, og jeg kan nu spille eller rettere gå ind i den rolle, som jeg kendte til hudløshed, anonymitetens – ubemærkethedens.

Illegal igen – hjemløs

Jeg havde været til nogle fester og havde ikke været hjemme i flere dage. Ved fyraften dukker jeg op, og straks farer mor i hovedet på mig. Hun er vred: *«Hvor har du været? Hvis du vil bo her, skal du være hjemme senest klokken 10. Har du forstået?»*

Det var mit stille håb, at gassen ville gå af ballonen, men nej, hun tromlede og tromlede. Det hele ender med, at jeg tager min rygsæk, beder hende pege ud, hvad der er mit af sokker, undertøj osv. Hun fattede ikke en pind af det hele.

Nu havde knægten i et og et halvt år kunnet gå og komme, som han selv syntes, og så dette; det var dråben, der fik bægeret til at flyde over, den absolutte bund. *«Hvor tager du hen?» „Du har haft bekymringer nok, lille mor, du skal ikke have flere. Jeg finder ud af det.»*

Jeg havde overnattet hos en husassistent i Gentofte, en kæmpestor villa med kæmpehave. Hun havde et kælderværelse, nemt at komme ind og ud ad. Naturligvis kom pigen med en frygtelig masse indvendinger, da jeg bad om et mere permanent ophold. Herskabet havde forbudt herbesøg osv. Da jeg lovede hende, at de ikke ville opdage noget, fik jeg lov til at blive, men kun for et par dage.

Hun klarede også min mad. Af en ugeløn på 10 kr. er der ikke det store overskud til husleje m.m.

Autoriseret kattefænger

Murer Søren, en logivært fra krigen, bliver opsøgt, jeg fortæller ham, at jeg er på spanden. *«Kan jeg ikke fange katte for dig?»* Selvfølgelig! Derefter bliver jeg autoriseret kattefænger med papir på det fra politiet. Opgaven gik ud på at fange vilde katte, men da kattene dengang ikke var øremærkede, gik ret så mange katte i fælderne, primært ved aldersrenteboligerne og primært hankatte, man skulle jo ikke ødelægge en god forretning.

Hvor alle disse katte forsvandt hen interesserede ikke kattefængerens, men min fornemmelse går på, at en del blev anvendt til dyreforsøg. Vi havde nogle ret store fælder, som vi satte ud, hvor vi havde fået besked på, at der var vilde katte, der skulle fanges.

Jeg fik 7 kr. for en kat, og da ingen undersøger om katten, som jeg afleverer, er vild, eller tam, varer det ikke længe før, at mine udgifter til røgede sild stiger, og at antallet af katte falder drastisk, især på de steder, hvor ældre mennesker boede. Det er vel overflødigt at nævne, at jeg spiste de røgede sild, kattene fik kun skind og ben. Ren overskudsforretning. Af og til havde jeg to solide lædertasker med to katte i hver på styret og en kasse med både to eller tre i på bagagebæreren.

Folk skævede, når jeg holdt for rødt lys, og de elendige katte begyndte at slås, hyle og skribe. Det gav smør på brødet, men langt fra nok. Jeg får et job, hvor jeg til langt ud på natten står og klipper gamle malerdåser og konservesdåser op. Værktøjet var elendigt, betalingen skandaløs; det var beskidt, det var uhumskt, og det var farligt.

Skar jeg mig på de rustne dåser med rådne madrester og giftige kemikalier, ville jeg givetvis få en blodforgiftning. Arbejdshandsker kostede penge, men at anskaffe dem til helten, til drengen var lige så fjernt som en by i Rusland.

De få glæder skulle være, når man var sammen med kammeraterne, men de sad i flotte officersuniformer og med penge på lommen. Der var dog en af kammeraterne, der fornemmede min situation; vi sidder på en restaurant, man bestiller bajere, masser af bajere, jeg undgår fikst tjeneren ved at sige, nej tak, jeg er i bil.

Jens siger: *«Det er sku' da løgn, du har da ingen bil.»*

Hvorfor bestiller du ikke en pils?» «Jeg er ikke tørstig.»

«Det er sku' da også løgn. Har du ingen penge?»

Jeg fortæller ham nu, at jeg tjener til dagen og af vejen ved at fange katte, skære gamle konservesdåser op, og at jeg er husvild. Jeg boller mig til mine logier nu.

Da han hører, at jeg har været husvild i næsten to uger, siger han, *«du skal ikke mangle noget, har du problemer, skal du komme med dem. Jeg kan ikke love dig andet end, at jeg vil gøre, hvad jeg kan.»* Det gjorde han så siden.

Sommerferien står for døren

Jeg opsøger BOPA's kontor og spørger, er der ikke et eller andet jeg kan gøre, men jeg har nok ikke udtrykt mig tydeligt nok, eller også har man ikke fattet, at her stod smeddrengen og bad om at få to gange 105 kr. for at spille frihedskæmper, medens teglværket (lærepladsen) var lukket på grund af sommerferie.

Denne Ford V 8 sedan udskiftede smeddrengen med en trehjulet budcykel. Glorien var falmet – hverdagen var begyndt.

I stedet kørte jeg som svajer på en budcentral, det var noget af en omvæltning at gå fra den tyske gesandts luksusbil til en trehjulet ladcykel. Jeg skiftede natlogi mellem Søren og husassistenten, begge var lumsk kede af mig, derfor søgte jeg optagelse på et hjem for lærlinge. Da jeg på dette tidspunkt var overbevist om, at det ville skade, hvis jeg oplyste, at jeg havde været sabotør i BOPA, holdt jeg mund også om det.

Ingen plads lige for nærværende, der var ventelister. De spurgte for meget og endelig var de indremissionske. Tvungen kirkegang og aftenbønnemøder; her var fuld kontrol med de små drenge. Ikke min kop te. Nyt bal. Jeg scorer en ny husalf, hun er ikke nær så bange af sig, men adgangsforholdene til hendes værelse er katastrofalt dårlige. (Herskabslejlighed ved Triangelen på tredje sal).

Toilettet, som også jeg skal bruge i nødsituationer, er det samme som familiens, og det var en stor familie. For at komme på WC' et skulle jeg ned ad en lang gang med en frygtelig masse døre. En dag, hvor jeg lige er smuttet ud på gangen, ser jeg en dør gå op. Lynhurtigt når jeg at gemme mig bag en frakke, der hænger på knagerækken.

Fruen næsten rørte mig, men hun drømte gudskelov ikke om, at der stod en fremmed lige op og ned ad hende. Havde hun opdaget mig, havde hun garanteret skreget som en vild og dånet. At min blære ikke sprængtes, fatter jeg ikke den dag i dag. Det holdt knap en uge, så smed pigen mig ud, sagen var simpel nok; efter det fine, efter en vore små, fælles glæder, vipper jeg et kondom ud ad vinduet, og i min skødesløshed falder det ned og hænger dekorativt på underboens vinduessprosse.

Stor panik og megen sort tale. Ud – Ud. Tilbage til Søren, hans kone og tre børn i en toværelses med et lokum, man kun kunne komme ind på, hvis man bakkede.

Badeværelse? Det var et vandfad anbragt i køkkenvasken. Den personlige hygiejne blev jo så som så for os alle, man var jo trods alt lidt genert.

I hele denne periode passede jeg mit arbejde punktligt.

Hjem igen

Lærekammeraterne spurgte noget undrende, hvorfor i alverden slæber du rundt på den rygsæk?

«Jeg er husvild.»

De troede mig ikke. En «helt», en rigtig frihedskæmper som mig, og så husvild nu, næh, ikke her. En dag ved fyraften står mor uden for fabrikken og venter, jeg lader som ingenting, og først da hun kalder, vender jeg mig.

Hun er ked af det.

«Mor, jeg skal altså videre, jeg har travlt, hvad vil du?»

«Jo, hun ville gerne have, at jeg flyttede hjem igen, hun kunne godt se nu, at hun havde været for streng, men det var jo, fordi hun var bange for, at det skulle gå galt for mig.»

«Ved du hvad mor, jeg klarede mig under krigen, så skulle jeg vel også kunne klare mig nu, hvor der er fred.»

«Hvor bor du?» «I rygsækken.» Det var ikke helt løgn, flere gange havde jeg overnattet i beskyttelsesrum, men mest på fiskerbåde og skibe i havnen.

«Man kan da ikke bare ligge ude,» siger mor, *«det kan man da ikke.»*

«Hvis man er nødt til det, kan man meget, og det er jo sommer.»

Mor bad mig komme hjem.

Hun var ked af al den ballade og ville gøre sit yderste for at få det gode forhold frem igen. Jeg flyttede hjem og der kom aldrig et ondt ord mellem os fra den dag. Hun blev 89 år.

Set i bagklogskabens lys er der ingen tvivl om at hele min familie, inklusiv undertegnede, havde taget skade af krigen og forsøgte at finde en hylde for en fremtidig normal tilværelse.

Janteloven tages i brug – igen – Ydmygelsernes parade

På arbejdspladsen var det retsopgøret og mangelen på dagligvarer, der var samtaleemnet: Man var utilfreds, det trak for længe ud. Der var ingen tillid til politikerne; de ævlede; de lod kapitalisterne, værnemagterne, der havde spundet guld, gå fri. Folk ville se blod, de ville have de værste forbrydere henrettet. Nu skal man i denne del af efterkrigstiden huske på, at arbejderne ikke havde glemt strejkevåbnets effekt mod tyskerne, så derfor blev man vidne til den ene proteststrejke og tusinders demonstrationer efter den anden, hvilket givetvis har fået indflydelse på og præget dommene.

Når man spurgte om min mening, trak jeg på skulderen og gik.

Jeg havde set skriften på væggen:

Unge, vi røvrender jer – og dag for dag blev vi røvrendt.

Også af dem vi troede, var vore egne. For nogle sølle ministertaburetter i nogle minisekunder solgte Modstandsbevægelsens ledere sig til ineffektivitet og rævekagemetodik.

Den gode moral og de ofre, den kæmpende danske ungdom havde bragt, blev solgt til fordel for nul og en skid. Jeg følte flere gange, at Lille Svend og de andre døde kammerater måtte rotere i deres grave. Det var nu mere end nogensinde om at holde kæft, holde en lav profil, træde vande, passe sit arbejde, frem for alt.

Du skal ikke gøre dig bemærket.

Langsomt kunne jeg mærke et stemningsskifte i befolkningen.

Frihedskæmperne blev mere og mere upopulære, måske skyldtes det alt det svulstige råberi, måske at alle igen følte magtesløshed. Politikerne snakkede folket efter munden, medens de kørte deres eget løb i korridorenes skyggefulde gange.

Jeg havde i meget lang tid stået ved en produktionsdrejbænk og lavet det samme dag efter dag. En abe kunne have udført dette arbejde med bind for øjnene. Meget høfligt, meget fromt spurgte jeg den nye værkfører, om der var chance for at få noget andet arbejde, noget jeg kunne lære noget ved.

«Er du fræk? Du må da vide,» sagde værkføreren, «her skal først og fremmest bestilles noget, her skal produceres. Det er slut med at lege røvere og soldater unge mand.»

Jeg tror ikke, at han selv var klar over, hvor ond han var.

Var jeg førhen tavs og indesluttet, var jeg nu nærmest stum. Jeg var så led ved det hele, at jeg gang på gang var ved at springe fra læren.

Medens jeg endnu var lønnet «Frihedskæmper,» havde vi deltaget i ret mange bisættelser af kammerater. Lille Svend var gravet op og blev flyttet til en mindeplads på Bispebjerg Kirkegård.

Bisættelserne foregik gerne ved, at vi på et tidspunkt stod ved graven og fyrede en æressalut af. Det foregik med skarp ammunition, så i flere tilfælde dalede kviste og blade ned over forsamlingen.

Hver gang blev hadet genopfrisket.

Uvist af hvilken grund deltog jeg ikke i mindehøjtidelighederne den 29. august, hvor ligene af kammerater fra KZ-lejrene blev bisat i Ryvangen. Den sandsynligste forklaring kan være, at jeg forsøgte at lægge krigen bag mig for at begynde en ny tilværelse.

Indvendig var jeg tom, og er det også i dag.'

Drag dine sko af; thi det er et helligt sted du betræder

I sin bog: Kommunist Under Besættelsen, skriver tidligere medlem af Frihedsrådet Børge Houmann:

«Nej, det er ikke en drøm. Det er virkelighed. Bitter, smertende virkelighed. Østerbrogade ligger stille hen. Så stille, som den kun en sjælden gang opleves en sen natte-time. Men det er ikke nat.

Det er tidlig formiddag den 29. august 1945. Det er en varm, blank dag. En fridag. Ekstraordinær fridag. Dekreteret af regeringen. Men der var kun få glade øjne. Nu kommer de – og så kom de. 106 kammerater på deres sidste rejse gennem byen fra Christiansborg Slots ridebane til Ryvangen.

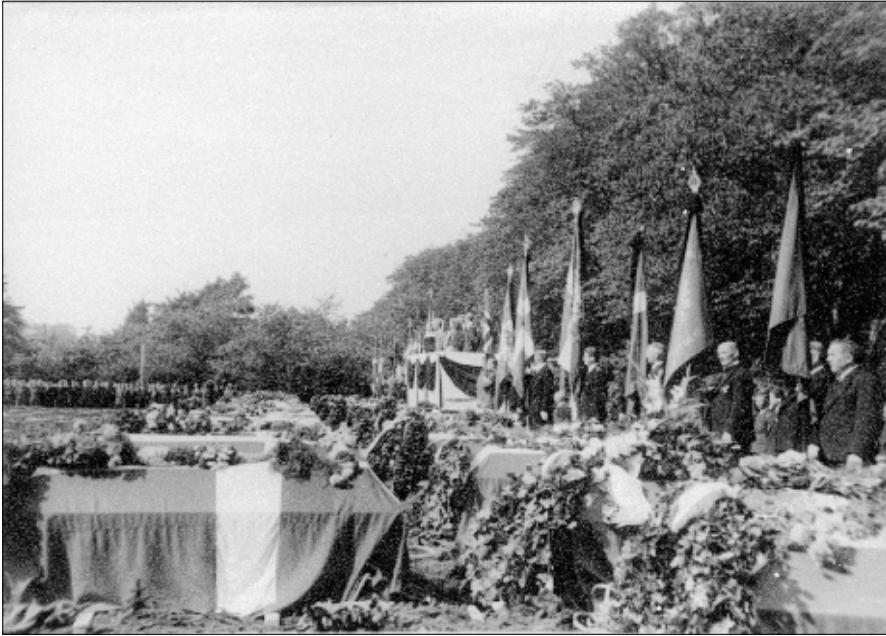
De er gravet op af de huller, nazisterne slængte dem ned i efter at have myrdet dem. Der er ingen kåde tilråb eller vinken til forbipasserende bekendte. Vi står der bare. I tusindvis. Side om side.

Tre fire rækker bag hinanden fra fortovskant til husmur, så langt øjet rækker ind mod byen og ud af Østerbrogade. Jeg står på hjørnet ved Lille Trianglen. Ud for Strubes Boghandel. I skygge af et stort træ. Ingen siger noget.

Her er pinagtigt stille. Det er, som om byen har fået en klump i halsen. Den ånder tungt.

Vi ved alle sammen hvorfor vi er her.

Kun en gråspurv i tagrenden på huset på den anden side af gaden larmer op.

Så går der en mumlen igennem rækkerne. Ikke ord, der umiddelbart høres.

Kun lyd som en lille vind, der nænsomt bøjer græsstrå mod græsstrå.

Hundrede – tusinder blotter hovedet og ser mod jorden.»

Afskrift slut.